

DE OLYMPISCHE SPELEN TE ANTWERPEN IN 1920

DE INAUGURALE REDEN oftewel OPENINGSSPEECH VAN KARDINAAL MERCIER IN DE ANTWERPSE KATHEDRAAL, 14 augustus 1920

Inleiding

2024: de Olympische Spelen in Parijs. Reden: bedoeld als het honderdjarige jubileum van de Spelen aldaar in 1924. Die Spelen hadden evengoed dáár reeds in **1920** kunnen plaats gevonden hebben, ware het niet dat België en meer bepaald Antwerpen eveneens zijn kandidatuur had gesteld.

In 1920 gaan de Olympische Spelen inderdaad - voor **de zesde** maal - door **te Antwerpen**: de eerste maal na WO I (1914-1918), a.h.w. een wedergeboorte van de Olympische beweging na de puinen van de afschuwelijke Grote Oorlog. De ware wedergeboorte van de Spelen was toen nog redelijk recent. Dankzij Baron Pierre de Coubertin mochten de aloude Olympische Spelen in 1896 herleven en, indachtig hun origine, vonden de eerste nieuwe Spelen als vanzelfsprekend in Griekenland plaats, meer bepaald in de hoofdstad Athene omdat de bakermat, het stadje Olympia, nauwelijks nog iets voorstelde.

Omdat de 6de Spelen die voor 1916 te Berlijn gepland waren, afgelast waren, staan die van Antwerpen bekend als de '**7de Olympiade**'. Strikt genomen doelt deze tijdsaanduiding op de periode van 4 jaar die op Olympische Spelen volgt; in casu van 1920 tot 1924. Vandaar de VII^{de} Olympiadelaan op het Kiel.

Voor de Olympische Spelen van 1920 bleven 2 kandidaturen overeind: die van Parijs en die van Antwerpen. Het Olympisch Comité oftewel 'Lausanne' opteerde voor Antwerpen, bij wijze van eerbetoon voor 'Brave Little Belgium', een omschrijving waarmee reeds tijdens de Grote Oorlog de Geallieerden België voortdurend prezen: dat kleine land dat zich heldhaftig tegen de Duitse agressor had verweerd en dat zo'n hoge tol betaalde voor zijn dappere weerstand.

Na van Antwerpen de verzekering te hebben verkregen dat alles tijdig in gereedheid kan gebracht worden, wordt op 5 april 1919 Antwerpen officieel uitgekozen als locatie voor de Spelen - amper 16 maanden voor de opening.

Sportbeoefening in clubverband was toen vooral een aangelegenheid van de **Franstalige elite**. Vooral binnen de beperkte kring van **de Atletiek Club Beerschot** was de idee gegroeid in de - niet ijdele - hoop van de Spelen in hun stadion te laten doorgaan.

De Antwerpse *publiciteitsbrochure* die in 1914 de leden van het IOC (International Olympic Comité) moest weten te vermurwen voor de reeds eerdere kandidatuurstelling voor de Spelen van 1916 bevatte nogal wat aandacht voor het artistieke erfgoed van de stad. Het was geïllustreerd met liefst 6 reproducties van werken van Rubens, Van Dyck, Jordaens en Fijt (waaronder Rubens' ??@). Of hoe de barokke cultuur als troef werd uitgespeeld!

De openingstoespraken van de Spelen te Antwerpen worden in de hoofdkerk ('kathedraal') gehouden. Daarbij zinspeelt de bisschop (van Mechelen), kardinaal Mercier, op de oorspronkelijke Olympische gedachte van een wedstrijd als ersatz voor oorlogstrijd.

PERSWEERGALM van de OPENINGSCEREMONIE VAN DE OLYMPISCHE SPELEN anno 1920

Des Morgens in de Kathedraal

"Gisteren om 10uur, werden de plechtigheden ter gelegenheid der VII^{de} Olympiade ingezet, met een ... mis in de hoofdkerk, opgedragen tot de nagedachtenis van de gesneuvelde en de overleden atleten van de landen welke aan deze internationale sportwedstrijden deel nemen. Van de koepel tot de grote ingangspoort was de kerk bezet door atleten uit alle landen, die aan het kampioenschap

deelnemen. De atleten droegen allen de kleuren hunner onderscheidenlijke landen.”

... Z.E. [Zijne Eminentie] kardinaal Mercier nam op de troon plaats en leidde zelf de dienst, waarna hij de kansel betrad en een schitterende rede hield.

Samenvattende Nederlandse vertaling (aangepaste versie)

“Gij hebt, Mevrouwen en heren, gewild - sprak hij - enige ogenblikken te denken aan hen, die tot de uwen behoorden en gebleven zijn in de vreselijke krijg. ...

Voor 1914 was **de sport** een middel tot voorbereiding van de oorlog. Maar thans dient zij ter voorbereiding van de vrede. Zij **dient ons als een sociale] leerschool**, zij leert ons zelfbeheersing en tucht, ridderlijkheid en fierheid.

Wij zijn geen wilden en geen barbaren en wij moeten doordrongen zijn van de sociale betekenis van de sport, die niet allen onze spieren staalt en ons sterk maakt, maar die ook helpt om ons tot een beter mens te maken, die ons leert gehoorzamen ook aan hogere wetten, en ons moreel leven sterker maakt, om gezag te respecteren en om het nodige evenwicht te verkrijgen.”

Hij vervolgt met de apostel Paulus te citeren die een bijzondere bewondering had voor de Griekse sport bij uitstek: het hardlopen (zij het aanvankelijk bedoeld als conditietraining voor militaire doeleinden, zoals het doorgeven van boodschappen). In diens brief aan de inwoners van Korinthe alludeert hij op de inspanningen van de lopers als een moreel voorbeeld voor de christen gelovigen om zich het ware doel van de levensloop niet uit het oog te verliezen en daarom, net als sportlui, bereid te zijn minder op te gaan in de leuke dingen.” 1

“²⁴ Weet gij niet, dat zij, die in de renbaan lopen, allen wel lopen, doch dat slechts één de prijs kan ontvangen? Loopt dan zó, dat gij die behaalt! ²⁵ En al wie aan een wedstrijd deelneemt, beheerst zich in alles; zij om een vergankelijke erekrans te verkrijgen, wij om een onvergankelijke. ²⁶ Ik loop dan ook niet maar in den blinde en ik ben geen vuistvechter, die zo maar in de lucht slaat. ²⁷ Neen, ik tuchtig mijn lichaam en houd het in bedwang, om niet, na anderen gepredikt te hebben, wellicht zelf afgewezen te worden.” (1 Kor. 9:24-27)

Nadat de kardinaal zijn rede geëindigd had weergalmde het *Te Deum* onder de gewelven.

Originele Franse versie

Chers Messieurs,

Avant de vous livrer à ces Jeux olympiques, qui s'annoncent grandioses et doivent faire époque dans l'histoire de votre institution, vous avez eu l'humble pensée de demander à la religion du Christ une idée inspiratrice.

C'est que, pour vous, les exercices du stade ne sont pas un jeu vaniteux et stérile. Ils sont une école. Ils étaient, avant 1914, une préparation à la guerre et l'événement a montré la justesse des prévisions de leur fondateur; ils sont, aujourd'hui, une préparation à la paix et... aux éventualités terribles qui n'ont pas disparu de l'horizon.

Oui, si l'on veut que l'Athlétisme ne soit pas la traduction brutale, orgueilleuse de la conception Nietzschéenne de la vie, il faut qu'il soit - et vous voulez et devez vouloir qu'il soit - une œuvre d'éducation sociale à l'intention des nations civilisées.

Nous ne sommes pas, Dieu merci, des sauvages: nous nous piquons de civiliser ceux qui le sont restés.

A l'état sauvage, les brutes se juxtaposent, s'affrontent, opposent leur égoïsme: les mieux musclées terrassent, pillent, dévorent celles qui le sont moins.

1 Deze tekst is een vertaling van de toespraak van kardinaal Mercier zoals die in de Vlaamse kranten verschenen is.

En société, les animaux raisonnables coopèrent à un bien supérieur, à leurs intérêts individuels, au bien général.

Or, dès que deux hommes veulent coopérer à une même œuvre, il faut qu'ils se mettent d'accord sur le but qu'ils visent et sur la méthode chargée de la réaliser.

Et si les collaborateurs au service d'une œuvre commune sont plus de deux, s'ils sont trois, il faut qu'en cas de mésentente entre les deux premiers, un troisième les remette d'accord, les fasse rentrer dans l'unité d'action; ce facteur d'unité est un chef auquel on obéit.

L'acceptation libre d'un programme d'action commune s'appelle la discipline; le chef, garantie de l'unité et de la continuité de cette discipline, s'appelle l'autorité.

La **première** loi de l'Olympisme, tel que vous le comprenez, chez Messieurs, est la loi de la **discipline morale et le respect de l'autorité.**

Et parce que, à votre œuvre, vous voulez vous donner tout entiers, corps et âme, vous entendez qu'il n'y ait pas le moindre heurt entre vos gestes et le souffle qui les inspire: la **seconde** loi de l'éducation sportive, corollaire de la première, est donc la **loyauté.**

Il en faut une **troisième**. Se donner de plein cœur, avec toute la puissance de ses nerfs et de ses muscles à un effort, ne va pas sans péril: dans cet élan d'énergie, il ne faut ni excès, ni défaut, il faut la **mesure**. La loi de la mesure fait la beauté de vos sports.

Nous allons vous voir à l'œuvre, chers Messieurs, sous cette discipline morale d'unité, de loyauté, de mesure : Nous vous bénirons, nous vous contemplerons, nous vous admirerons.

Puis, quand vous serez rentrés chez vous et que vous vous recueillerez, - car l'homme n'est pas fait pour se donner toujours et toujours dépenser; la vie morale, comme le cœur, est soumise à un rythme de dilatation et de contraction - vous repenserez, à tête reposée, à la signification de vos exercices physiques.

Vous transporterez à votre vie de tous les jours votre esprit de discipline, de loyauté, de mesure envers vos frères.

Quiconque a parcouru les lettres de Saint Paul, l'artisan le plus vigoureux de notre civilisation chrétienne, n'a pu être point frappé de l'attention bienveillante qu'il prête aux jeux de la Grèce, à la course, à la lutte, au pugilat.

Il en tire argument pour donner à ses auditeurs ce grave enseignement que je fais le mien, et par lequel je termine: Vous courez, vous luttez, vous vous battez, c'est bien, c'est beau, je vous loue, vous bénis, vous admire; mais dites-vous qu'il y a mieux que cet athlétisme; montez plus haut. Vos jeux vous vaudront, si vous triomphez, une couronne de gloire qui se fane; disciplinez-vous vous-mêmes, tenez en bride vos instincts, domptez en vous la bête humaine et votre vertu vous vaudra, avec certitude, une couronne de gloire qui ne se fanera jamais, parce qu'elle sera faite de la gloire même de notre Dieu."

Toespraak van Kardinaal Mercier in de kathedraal van Antwerpen op 14 augustus 1920, ter gelegenheid van de opening van de zevende Olympiade.

BRON: 'Olympic Games Official Report 1920' p. 57-59

<http://olympic-museum.de/o-reports/olympic-games-official-report-1920.htm>

Samenvattende vertaling (oorspronkelijke versie)

"Gij hebt, Mevrouw wen en heren, gewild - sprak hij - enige ogenblikken te denken aan hen, die tot de uwen behoorden en gebleven zijn in de vreselijke krijg.

...

Voor 1914 was **de sport** een middel tot voorbereiding van de oorlog. Maar thans dient zij ter voorbereiding van de vrede. Zij **dient ons als een** ocsiale [sic.; lees '**sociale**'] **leerschool**, zij leert ons

zelfbeheersing en tucht, ridderlijkheid en fierheid. Wij zijn geen wilden en geen barbaren en wij moeten doordrongen zijn van de sociale betekenis van de sport, die niet allen onze spieren staalt en ons sterk maakt, maar die ook helpt aan het beter worden van ons wezens, die ons leert gehoorzamen ook aan hogere wetten, ter versterking van ons moreel, ter handhaving van het gezag en ter verkrijging van het nodige evenwicht.”

“24 Weet gij niet, dat zij, die in de renbaan lopen, allen wel lopen, doch dat slechts één de prijs kan ontvangen? Loopt dan zó, dat gij die behaalt! 25 En al wie aan een wedstrijd deelneemt, beheerst zich in alles; zij om een vergankelijke erekrans te verkrijgen, wij om een onvergankelijke. 26 Ik loop dan ook niet maar in den blinde en ik ben geen vuistvechter, die zo maar in de lucht slaat. 27 Neen, ik tuchtig mijn lichaam en houd het in bedwang, om niet, na anderen gepredikt te hebben, wellicht zelf afgewezen te worden.” (1 Kor. 9:24-27)

Nadat de kardinaal zijn rede geëindigd had weergalmde het *Te Deum* onder de gewelven. [Deze tekst is een vertaling van de toespraak van kardinaal Mercier zoals die in de Vlaamse kranten verschenen is.]

De Nieuwe Gazet - 15 augustus 1920: In de Hoofdkerk

Zaterdag morgen, om 10uur, had in de Hoofdkerk een plechtigheid plaats ter nagedachtenis der gesneuvelde en overleden atleten aan de VII^{de} Olympiade deelnemen.

Op het hoogkoor hadden naast de heer gouverneur, de burgemeester De Vos en de generaal Drubbel en Cahra, nog vele andere overheden plaats genomen.

Al de oorlogsboten die in de haven liggen hadden een afvaardiging gezonden.

Ook de atleten van de VII^{de} Olympiade waren vertegenwoordigd. De Spanjaarden legden een prachtige kroon neer voor het O.-L.-Vrouwenbeeld ter nagedachtenis der gesneuvelden.

Kardinaal Mercier werd met de gebruikelijke ceremoniën van de dekenij van de Groenplaats Riolstraat en Handschoenmarkt ter kerke geleid.

Onmiddellijk na zijn aankomst werden het *De Profundis* gezongen en enige gebeden gezegd. Dan nam de kardinaal het woord hij zette de atleten aan loyale strijd te voeren en zich t... naar de uitspraak der jury ter gedragen. Verder deed hij het vredelievende karakter van deze kampen uitschijnen, in tegenschelling met den bloedeigen kamp die in 1918 een einde nam.

Na deze aanspraak werd een *Te Deum* gezongen, waarna de kardinaal met het gewone ceremonieel terug geleid werd. Er was veel volk in de kerk verzameld.

Over reacties van de internationale pers op de toespraak van kardinaal Mercier bij de opening van de

Pierre de Coubertin bedankt Mercier voor zijn engagement voor de Spelen (in een brief van 31 augustus, zonder een verwijzing naar de toespraak van Mercier) en vraagt om een audiëntie (archief Mercier VI, 118).

Maar in een latere brief, van 29 september 1920, protesteert de Coubertin tegen het feit dat in een preambule op de gepubliceerde versie van de toespraak hulde gebracht wordt aan de geallieerden, wat indruist tegen de neutraliteit van het IOC.

DE KAPEL van O.-L.-VROUW-VAN-DE-VREDE

Vanaf 1921 tot 1924 wordt één van de nog lege koorkapellen omgebouwd tot ‘**O.- L.-Vrouw van de Vredeskapel**’ als aandenken aan de gesneuvelden van WO I. kardinaal Mercier had immers alle parochies aanbevolen de namen van alle gesneuvelde parochianen die hun leven hadden gegeven

voor de vrijheid van het volk blijvend in herinnering te houden door middel van een gedenkmonument.

De aanleiding voor de herinrichting van deze kapel met o.m. het nieuwe altaar is allereerst een geschenk ter ere van het 50-jarig priesterjubileum van Mgr. Frans Cleynhens in 1921, ontslagnemend pastoor van de Onze-Lieve-Vrouw-parochie en deken van Antwerpen.

Het retabel bestaat uit een schilderij op doek (H. 280 cm. - B. 100 cm.); predella met 5 kleine geschilderde tafereeltjes (Jozef Janssens de Varebeke, 1924).

Het **altaarschilderij** verheerlijkt Maria in de kathedraal als 'Regina Pacis' - 'Koningin van de Vrede' vereerd door het koningspaar Albert I en Elisabeth, kardinaal Desiderius Josephus Mercier en de jubilerende pastoor Franciscus Hub. Cleynhens. Koning en koningin worden gepatroneerd door hun respectieve naamheilige: Albertus van Leuven en Elisabeth van Thüringen, alias van Hongarije. uiterst rechts kardinaal Mercier (iconografisch links)

We citeren uit: Herwig De Lannoy, *Vaderlandse helden na de 'Grote Oorlog'*. *Kardinaal Mercier en burgemeester Dessain*:

"De onmiddellijke aanleiding voor de spanningen tussen kardinaal Mercier met de bezetter en het eerste groot conflict was de publicatie van een herderlijk schrijven *Patriotisme et Endurance* (Over vaderlandsliefde en standvastige lijdzaamheid) gedateerd Kerstmis 1914 maar eerst op 1 januari daarop gepubliceerd. In deze kerstboodschap sprak de kardinaal vol lof over het dappere Belgisch leger, dat de Duitsers toch tijdelijk tot staan had kunnen brengen, en onomwonden werden de vernielingen en verwoestingen aangeklaagd die door de binnenrukkende troepen waren aangericht. Hij veroordeelde ook in zeer strenge taal de terechtstelling van onschuldige burgers. Hij kende aan het patriotisme – volgens Thomas van Aquino een christelijke deugd - een eigen morele waarde toe, die van alle burgers, ook de niet-katholieke, edeler mensen maakte. De burgers waren aan de wederrechtelijke bezetter geen gehoorzaamheid verschuldigd. Hij riep op tot volhardende standvastigheid te midden van de talloze beproevingen. De brief, die door de andere bisschoppen om diverse redenen niet ondertekend werd, was voor de getroffen bevolking een hart onder de riem. De verspreiding, ook in het buitenland, van de brief van Kerstmis 1914 joeg de Duitsers op stang.